גמ' פרי עץ. שהעץ כפרי בטעם שוה: ממשמע שנאמר ונטעתם. וכתיב בסופיה לא יאכל איני יודע דבעץ מאכל משתעי קרא: חייבין בערלה. דלא תימא מין ירק הוא מפני שהוא עץ שפל כמין רותם שאינו גבוה מן האדמה: לא תחסר כל בה. ולמדך האי עץ מאכל דאפילו פלפלין בכלל: ננקוט חדא. גרעין אחד: לא מינברא לקיחתה. מתוך קוטנה: הדיר. פרי עץ שדומה אילנו לדיר של לאן: אטו בולהו אילני לית בהו פירות גדולים וקטנים. והלא כל תפוחי אילן אחד אינן שוות: ה"ק עד שבאים קטנים בו'. כלומר האי גדולים וקטנים לאו של שנה אחת קאמר אלא גדולים של אשתקד וקטנים של שנה זו שהאתרוג דר וגדל באילנו שתים ושלש שנים וכשבאין וחוזטין של עכשיו עדיין גדולים דאשתקד קיימין בו: הדר. והיא היא דרבי אלא במשמעותא פליגי מר דרים ליה לשון דיר ומר דרים ליה לשון דירה: לפי שאין בה היתר אכילה. ורחמנא אמר לכם הראוי לכם בכל דרכי הנאתו: לפי שאין בה דין ממון. שאינו שוה פרוטה דאיסורי הנאה הוא הלכך לאו שלכם הוא: קא סלקא דעתיה מאן דבעי היתר אכילה. אי הוי ביה היתר אכילה כגון מעשר שני בירושלים לא בעי דין ממון דאע"פ שאין ממונו לרבי מאיר דאמר בקדושין (דף נב:) מעשר שני ממון גבוה הוא ואינו נכסי הדיוט לקדש בו אשה [כ] כשר לנאת בו: ומאן דבעי דין ממון לא בעי היתר אכילה. ומכשיר אתרוג של טבל שאסור באכילה ומותר בהנאה: אלא למ"ד לפי שאין בה דין ממון. אבל היתר אכילה לא בעינן ומשום דין ממון קרינא ביה לכם: הרי מסיקה לזו תחת תבשילו. כדאמרינן (בשבת דף כה:) תתן לו ולא לאורו מכלל דבת אורו הוא: אלא בהיתר אכילה דכ"ע לא [מ] בעינן. ואפילו יש בה דין ממון לא מתכשרין בלא היתר אכילה דכיון דלא חזיא לכל דרכי הנאה לאו לכם הוא: דין ממון לא בעינן. אם מותרת באכילה כגון מעשר שני בירושלים ואליבא דרבי מאיר כשר ומתניתין דקתני של מעשר שני בירושלים כשר אפילו כר' מאיר דאמר מעשר שני ממון גבוה הוא מתוקמא: דין ממון נמי בעינן. ומעשר שני לר' מאיר פסול ומתני' דקתני כשר רבנן היא דאמרי ממון הדיוט הוא ומקדשין בו את האשה: תסתיים דר' אסי הוא דאמר לפי שאין בה דין ממון. וא"ל איכא היתר אכילה דין ממון נמי בעינן ושל מעשר לר' מאיר פסול: אין יוצא בה ידי חובתו בפסח. ידי חובת אכילת מצה לילה הראשון ולקמן פריך מי כתיב מצתכם: פטורה מן החלה. דכתיב עריסותיכם והאי דגבוה היא ואע"ג דאיכא היתר אכילה כיון דלית בה דין שאר ממון לאו דידיה הוא: והיה

ללמדך שהפלפלין חייבין בערלה. דלא תימא מין ירק הוא מפני שהוא עץ שפל כמו רותם שאינו גבוה כך פי' בקונטרס וקשיא דלא בהכי תליא מלתא וכמה עצים שפלים הם שיש להם תורת אילן אלא היינו טעמא משום דאמרינן פ' בתרא דיומא (דף פא: ושם) כשם פלפלי ביומא דכיפורי פטור ופריך מהך דפלפלין חייבין בערלה ומשני הא ברטיבתא הא ביבשתא וס"ד כיון דסופו ליבש אפילו רטיבתא פטורין וא"ת ומנלן דקרא בפלפלין אימא אתרוג ואימא תלתן דאתרוג טעם עצו ופריו שוה כדאמר הכא וכן תלתן כדאמרינן בשילהי פ' קמא דבילה (דף יג.) וי"ל אתרוג אין זה חידוש אם הוא חייב בערלה ותלתן מין ירק הוא מדחשיב כלאים בכרם כדתנן במס' ערלה (פ"ג מ"ו) ומייתי לה ברים בילה (דף ג.) ובשילהי הערל (יבמות דף פא. ושם) מי שהיו לו תבילי תלתן של כלאי הכרם:

לפי שאין בו היתר אכילה. ורחמנא אמר לכם הראוי לכם בכל דרכי הנאתן ואף על גב דגבי תרומה טמאה דרשינן פ' במה מדליקין (שבת דף כה.) מדכתיב לך שלך תהא להסיקה תחת תבשילך כיון דנטמאת ואסרה הכתוב שייך לדרוש לך דידיה לגבי שאר הנאות כמו לכם לולב דלא שייך ביה אכילה וא"ת גבי לולב של אשרה ושל עיר הנדחת (לעיל לא.) למה לן טעמא דמיכתת שיעוריה תיפוק ליה משום דבעינן דין ממון דאפילו מאן דלא חיים הכא גבי אתרוג לדין ממון היינו משום דעיקרו לאכילה אבל לולב דלית ביה אכילה כתיב לכם דידיה לענין דין ממון וי"ל דנקט דמיכתת שיעוריה כדי לפסול בי"ט שני וא"ת אתרוג של ערלה תיפוק ליה דמיכתת שיעוריה דמצותו בשרפה דקתשיב ליה בתמורה פרק בתרא (דף לג:) בהדי נשרפין ואמרינן התם הנשרפין לא יקברו ואפשר דאפילו מדאורייתא הויא ערלה בשרפה דילפינן לה מכלאי הכרם דכתיב בה פן תקדש ודרשינן (חולין דף קטו.) פן תוקד אש ומהאי טעמא נמי פסול אתרוג של תרומה טמאה דמצותה בשרפה ולמה לן טעמא דהיתר אכילה וי"ל דודאי לא היה צריך אלא נחלקו בהנך טעמי לענין ערלה משום דנפקא מינה לענין מעשר שני כדמסקינן [מ] איכא ביניהו מעשר שני ואליבא דרבי מאיר (ומאן דמכשיר היינו אליבא דרבנן [נ]) והוה מצי למימר נמי מעשר שני בגבולין ואליבא דכולי עלמא כדמוכח בסוף חלק (סנהדרין דף קיב:) שהוא ממון גבוה [ס]:

אתיא לחם לחם. תימה בפרק כל שעה (פסחים דף לה:) [פ] דאין יוצאין ידי מצה בטבל מדכתיב לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות יצא מי שאיסורו עליה משום בל תאכל טבל תיפוק ליה משום דבעינן מצה משלכם וטבל לא חשיב לכם כדמוכח הכא גבי אתרוג דעד כאן לא פליגי בית שמאי ובית הילל אלא בדמאי משום דאי בעי מפקר ליה לנכסיה והוי עני וחזי ליה אבל בטבל ודאי כולהו מודו וי"ל דלא דמי דהא דאין יכול לצאת באתרוג של טבל דהוי כמו אתרוג דשותפין שיש לכהן וללוי בו חלק ודמי לאחין שקנו אתרוג

גמ' ת"ר [א] פרי עץ הדר עץ שטעם עצו ופריו שוה הוי אומר זה אתרוג ואימא פלפלין כדתניא [ב] היה רבי מאיר אומר ממשמע שנאמר [ג] ונטעתם כל עץ איני יודע שהוא עץ מאכל מה ת"ל עץ מאכל עץ שטעם עצו ופריו שוה הוי אומר זה פלפלין ללמדך שהפלפלין חייבין בערלה ואין א"י חסרה כלום שנאמר [ד] לא תחסר כל בה התם משום דלא אפשר היכי נעביד ננקוט חדא לא מינברא לקיחתה ננקוט תרי או תלתא (אחד [ה]) אמר רחמנא ולא שנים ושלשה פירות הלכך לא אפשר רבי אומר אל תקרי הדר אלא הדיר מה דיר זה יש בו גדולים וקטנים תמימים ובעלי מומין ה"נ יש בו גדולים וקטנים תמימים ובעלי מומין אטו שאר פירות לית בהו גדולים וקטנים תמימין ובעלי מומין אלא הכי קאמר עד שבאין קטנים עדיין גדולים קיימים ר' אבהו [ו] אמר אל תקרי הדר אלא (הדר) דבר [ז] שדר באילנו משנה לשנה בן עזאי אומר אל תקרי הדר אלא (אידור [ג]) שכן בלשון יווני קורין למים (אידור [ד]) ואיזו היא שגדל על כל מים הוי אומר זה אתרוג: של אשרה ושל עיר הנדחת פסול: מ"ט [ג] כיון דלשרפה קאי כתותי מיכתת שיעוריה: (ושל [ח]) ערלה פסול: מ"ט פליגי בה ר' חייא בר אבין [ט] ור' אסי חד אמר לפי שאין בה היתר אכילה וחד אמר לפי שאין בה דין ממון קא סלקא דעתיה מאן דבעי היתר אכילה לא בעי דין ממון ומאן דבעי דין ממון לא בעי היתר אכילה תנן של תרומה טמאה (פסולה [י]) בשלמא למ"ד לפי שאין בה היתר אכילה שפיר אלא למ"ד לפי שאין בה דין ממון אמאי הרי מסיקה תחת תבשילו אלא בהיתר אכילה כ"ע לא פליגי דבעינן כי פליגי בדין ממון מר סבר היתר אכילה בעינן דין ממון לא בעינן ומר סבר דין ממון נמי בעינן מאי בינייהו איכא בינייהו מעשר שני שבירושלים אליבא דר' מאיר למ"ד לפי שאין בה היתר אכילה הרי יש בה היתר אכילה למ"ד לפי שאין בה דין ממון מעשר שני ממון גבוה הוא תסתיים דר' אסי דאמר לפי שאין בה דין ממון דא"ר אסי [ל] אתרוג של מעשר שני לדברי ר' מאיר אין אדם יוצא בו ידי חובתו ביו"ט לדברי חכמים אדם יוצא בו ידי חובתו ביו"ט תסתיים גופא אמר ר' אסי אתרוג של מעשר שני לדברי ר' מאיר אין אדם יוצא בו ידי חובתו ביו"ט לדברי חכמים [א] אדם יוצא בו ידי חובתו ביו"ט [ב] מצה של מעשר שני לדברי ר' מאיר אין אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח לדברי חכמים [ג] אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח [ד] עיסה של מעשר שני לדברי ר' מאיר פטורה מן החלה לדברי חכמים [ה] חייבת בחלה מתקיף לה רב פפא בשלמא עיסה כתיב [ו] ראשית עריסותיכם אתרוג נמי כתיב לכם [ז] משלכם אלא מצה מי כתיב מצתכם אמר רבה בר שמואל ואיתימא רב יימר בר שלמיא אתיא לחם לחם כתיב הכא [ח] לחם עוני וכתיב התם והיה

מסורת הש"ס עם הוספות

א) ברכות לו: ע"ש יומא פא: ע"ש, ב) [לעיל לא:], ג) [עי' תוספות לעיל ל. ד"ה משום], ד) פסחים לח., ה) [שם], ו) [שם לז:], ז) [לעיל כז: וש"נ], ח) מע"ש פ"א מ"ב, ט) [ועי' תוס' קדושין נג: סד"ה איהו וע"ע תוספות בכורות ט: ד"ה וחנן].

תורה אור השלם

א) וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים וַעֲנַף עֵץ עָבֹת וְערְבֵי נָחַל וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים: [ויקרא כג, מ]

ב) וְכִי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ וּנְטַעְתֶּם כָּל עֵץ מַאֲכָל וַעֲרַלְתֶּם עָרְלָתוֹ אֶת פִּרְיוֹ שָׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים לֹא יֵאָכֵל: [ויקרא יט, כג]

ג) אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא בְמִסְכֵּנֻת תֹּאכַל בָּהּ לֶחֶם לֹא תֶחְסַר כֹּל בָּהּ אֶרֶץ אֲשֶׁר אֲבָנֶיהָ בַרְזֶל וּמֵהֲרָרֶיהָ תַּחְצֹב נְחֹשֶׁת: [דברים ח, ט]

ד) רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם חַלָּה תָּרִימוּ תְרוּמָה כִּתְרוּמַת גֹּרֶן כֵּן תָּרִימוּהָ אֹתָהּ: [במדבר טו, כ]

ה) לֹא תֹאכַל עָלָיו חָמֵץ שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל עָלָיו מַצּוֹת לֶחֶם עֹנִי כִּי בְחִפָּזוֹן יָצָאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ: [דברים טז, ג]

הגהות וציונים

מ) [צ"ל פרי אחד כלומר אם באת להצריך שנים ושלשה כי היכי דמתנכר לקיחה פרי אחד אמר רחמנא. הרא"ש בסי' י"ד ע"ש] (גליון): נ) צ"ל בן עזאי וכ"ה בתו"כ אמור. ולקמן צ"ל ר' אבהו (פנ"י לא ע"ב): ג) [צ"ל הדור כן איתא בערוך ערך הדר ד] (גליון) בדפו"ר הידור, ולפנינו ע"פ מהרש"ל ועיין רש"ש וילקו"מ: ל) [בערוך איתא הדור] (גליון): ה) צ"ל של (גליון): ו) [בכ"מ פ"ו מהל' ביכורים דין ד' לא נזכר בר אבין וכתב דהלכתא כר' חייא דהוה רבו דרבי' של רב אסי] (גליון) ועי' כס"מ פ"ו מהל' חו"מ ה"ח: ז) [צ"ל פסול] (גליון): ח) צריך למחוק תיבת "לא", וכן ליתא בדפו"ר: ט) בתוס' הרא"ש מתחיל מכאן דיבור חדש וכ"כ בחשק שלמה: י) ר"מ מ"ז ומהרש"א גורס ומאן דפסיל היינו מדרבנן (גליון), והוא עפ"י נוסח ישן בתוס' ועיי"ש מה שמבאר. ולפנינו הוא ע"פ רש"ל. ובחשק שלמה מגיה ומתניתין דמכשיר: כ) בדפו"ר נוסף דנפקא לן דאין יוצאין:

עין משפט נר מצוה

נה א) מיי' פ"ח מהלכות לולב הלכה ב:
נו ב) מיי' פ"ו מהלכות מעה הלכה ח:
נז ג) מיי' פ"ו מהלכות ביכורים הלכה ד:

רבינו חננאל

ת"ר פרי עץ הדר עץ שטעם עצו ופריו שוה הוי אומר זה אתרוג ואימא פלפלין ללמד שהפלפלין חייבין בערלה ואסיקנא הדר באילנו משנה לשנה הוי אומר זה אתרוג. של אשרה ושל עיר הנדחת פסול. משום דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה. של ערלה פסול מ"ט פליגי בה ר' חייא בר אבא ור' אסי חד אמר לפי שאין בה היתר אכילה ולא חיישינן לדין ממון וחד אמר בעינן נמי שיהא בה דין ממון. מאי ביניהו איכא ביניהו אתרוג של מעשר שני בירושלים ואליבא דר' מאיר דאמר במסכת קדושין מעשר שני ממון גבוה הוא למ"ד בערלה פסול לפי שאין לו בה היתר אכילה באתרוג של מעשר שני בירושלים כשר שהרי יש לו בה היתר אכילה למ"ד איסור הערלה לפי שאין בו דין ממון מ) דא"ר אסי אתרוג של מעשר שני לדברי ר' מאיר אין אדם יוצא יי"ח ביו"ט לדברי חכמים אדם יוצא בו ביו"ט תסתיים: גופא א"ר אסי אתרוג של מעשר שני לדברי ר' מאיר אין אדם כו' וכן מצה וכן עיסה. ואתקפא עליה בשלמא עיסה כתיב עריסותיכם ואתרוג נמי כתיב לכם משלכם דבעינן ממונכם ומעשר שני לדברי ר' מאיר ממון גבוה הוא אלא מצה מי כתיב מצתכם. ושנינן יליף

חשק שלמה על ר"ח

מ) נראה דל"ל אתרוג של מע"ש פסול תסתיים דר' אסי דאמר לפי שאין בה דין ממון דל"ר אסי וכו'.

גליון הש"ס

גמ' שכן בלשון יווני. כעין זה שבת דף סג ע"ב וש"נ: תוס' ד"ה לפי שאין כו'. עיין חולין דף קטו ע"ב תוס' ד"ה כלאי הכרם:

ליקוטי רש"י

שהפלפלין חייבין בערלה. מין אילן הוא [יומא פא:]. הדר באילנו משנה לשנה. מהכא שמעינן דאתרוג אמר קרא שאין פרי אחר עושה כן [לעיל לא:]. ומצה של מעשר כו' לדברי ר"מ כו'. ואפילו לא דרים עוני לשון אמיות בעינן מצה שלו ולא של גבוה [פסחים לח.]. לדברי רבי מאיר. דאמר בפרק שני דקדושין (דף נד:). מעשר ממון גבוה הוא פטורה מן החלה כדמפרש דעריסותיכם כתיב ולא של גבוה [שם לז:]. לכם משלכם. להוציא את הגזול ואת השאול [לעיל כז:].

אתרוג בתפיסת הבית בסוף יש נוחלין (ב"ב דף קלז: ושם) אבל גבי מנה כשאכל ממנה כמה זיתים אם יש משלו כזית יצא ומהאי טעמא נמי ניחא דעיסה של טבל חייבת בחלה כדמוכח בירושלמי דדמאי פרק חמישי[1] דתניא הרוצה להפרישׁ תרומה ותרומת מעשר וחלה כאחת ובודאי איירי מדזקוק להפרישׁ תרומה גדולה ולא פטרינן ליה מדכתיב עריסותיכם דמיירי בשיש שם חמשת רבעים בלא חלקו של כהן (אע"ג[2]) דבפרק ראשית הגז (חולין דף קלה:) ילפינן עיסה דשותפין:

דכתיב עריסותיכם תרי זימני. אע"ג דתרוייהו דרשינן במנחות פרק ר' ישמעאל (דף סז.[3]) למעוטי עיסת נכרי ועיסת הקדש ועוד דרישׁ ליה בפרק ראשית הגז (חולין דף קלה:) לכדי עריסותיכם כשיעור עיסת מדבר הכא דחוי בעלמא הוא: **מפני** שמכשירה. שהלולב כמו שהוא אגוד נותנין אותו במים כדי שלא יכמוש כדתנן בפירקין (דף מב.) ומחזירו למים וכשנוטלו נוטפין מימיו על האתרוג והוה מצי למימר איכא ביניהו שכבר הוכשר:

דאי בעי מפקר נכסיה. לא הוה צריך להאי טעמא אלא משום דיש בו היתר אכילה לעני כמו לישראל דנפיק בשל תרומה דחזי לכהן ודכוותה בפרק מפנין (שבת דף קכז: ושם) תרומה ודמאי פריך בגמ' דמאי הא לא חזי ליה ומשני כיון דאי בעי מפקר לנכסיה והוה מצי למימר הואיל וחזי לעני כי היכי דשרי התם תרומה ביד ישראל הואיל וחזיא לכהן ובהיא דפרק בכל מערבין (עירובין דף לא.) דתנן מערבין בדמאי ומפרש בגמרא משום דאי בעי מפקר נכסיה התם ניחא דאינטריך להוא טעמא לישבה אפילו כסומכוס[4] דפליג על ישראל בתרומה והא לא פליג:

מאכילין את העניים דמאי ואת האכסנאים דמאי. משנה בפרק ג' דדמאי ופליגי בגמ' דירושלמי[5] דרבי יונה אמר בעניים חברים ובאכסניא כרבי יהושע כדמפרש[6] התם שהם ישראל ור' יוסי אמר בעניים עמי הארץ היא ובאכסניא נכרי: **ואמר** רב הונא תנא ב"ש אומרים אין מאכילין. והתם מתני' במס' דמאי דמאכילין ותימה מאי קמ"ל רב הונא בדמאי דב"ש פליגי ואיכא לשנויי הכא כדמשני פ' בתרא דיבמות (דף קכב.) דתנן ומשיאין על פי בת קול אמר רבה בר שמואל בגמרא ב"ש אומרים אין משיאין וב"ה אומרים משיאין ופריך מאי קמ"ל ומשני דהא קמ"ל דאי משכחת סתמא דתניא אין משיאין ב"ש היא ולא סמכינן עלה:

[7]**עלתה** חזזית על רובו. בירושל'[8] משמע קלת דבי"ט [ראשון[9]] דווקא מיפסל כדפרישית ברישׁ פירקין[10]: **נטלה** בוכנתו. במתני' פי' בקונטרס בשם ר' יעקב הזקן ניטלה פטמתו ראש האתרוג ודוגמתו הפיטמא של רמון וכאן פי' בקונטרס דר' יצחק בן אלעזר קרי במתני' להאי פטמתו בוכנתו לפי שהוא חד ועשוי כמין בוכנא ובשם רבו רבינו יצחק הלוי פירש דפטמתו ועוקצו שניטל העץ מה שחוץ לגומא

[1] עין משפט נר מצוה

נח א ב ג ד ה מיי' פ"ח הלכות לולב הלכה ב סמג עשין מד:
נט ו מיי' פ"י מהלכות מעשר הלכה יא:
ס ז ח מיי' פ"ח מהלכו' לולב הלכה ב:
סא ט י כ מיי' פ"ח מהלכות לולב הלכה ז סמג עשין מד טוש"ע א"ח סי' תרמח סעיף ט:
סב ל מיי' שם טוש"ע שם סעיף ז:
סג מ מיי' שם טוש"ע שם סעיף ח:

רבינו חננאל

לחם לחם מעשה של מעשר שני [מה עיסה של מע"ש] לא שנאמר עריסותיכם אף מצת מעשר שני לא. **לימא מסייע ליה** עיסת מעשר שני פטורה מן החלה וחכמים אומרים חייבת בחלה וכי היכי דפליגי בעיסה הכי נמי פליגי במצה ובאתרוג. **ודחינן** דלמא שאני עיסה דכתיב תרי זימני עריסותיכם אבל הני לא. **אתרוג של תרומה טמאה פסול** לפי שאין בו היתר אכילה ושל תרומה טהורה לא יטול פליגי בה ר' אמי ור' אסי חד אמר מפני שמכשירה כלומר משוי לה מנא וחד אמר מפני שמפסידה בשימוש הידים. **איכא ביניהו** כגון שקרא עליה שם תרומה חוץ מקליפתה מ"ד מפני שמפסידה בשימוש הידים הנה קליפה הפנימית אינה נפסדת וכשר ומ"ד מפני שמכשירה הרי מכשירה [1] ופסול ואם נטל כשר. **ושל דמאי ב"ה מכשירין** דאית ביה היתר אכילה דאי בעי מפקר להו לנכסיה והוי עני וחזי ליה דתנן מאכילין את העניים דמאי ואת אכסניא [דמאי] ושל מעשר שני בירושלים לא יטול למ"ד שמכשירה הרי מכשירה למ"ד שמפסידה הרי מפסידה ואם נטל כשר למ"ד לפי שאין לו בה היתר אכילה דברי הכל היא למ"ד לפי שאין לו בה דין ממון רבנן היא: **מתני' עלתה חזזית על רובו פסול**. אוקימנא בין במקום אחד בין במקומות הרבה אם תצטרף מכל מקומות שיש בו החזזיות נמצאו רוב אתרוג חזית ופסול. **עלתה חזזית על מיעוטו כשר** ואוקימנא במקום אחד אבל בב' ובג' מקומות הוה ליה כמנומר ופסול ובחוטמו אפי' לא עלתה בו חזזית אלא במשהו פסול. **ניטלה פטמתו**. חוטמו של אתרוג ושושנתו דגרסינן בירושלמי פיקא ב) **נקלף**. אוקימנא בשנקלף כולו כלומר נפשטה קליפתה החיצונה כולו פסול אבל נקלף מקצתו ונשתייר מקצתו כשר כדרבא דאמר רבא **האי אתרוג דאגליד כאהינא סומקא**. פי' האתרוג שנקלף

חשק שלמה על ר"ח

א) הלשון אינו מדוקדק ואולי דר"ל דפסול מליטול לכתחלה. ב) בירושלמי איתא תמן אמרין שושנתו ור' יצחק ב"ר חנינא אמר פיקא ודברי רבינו נע"ק.

[1] א) **והיה באכלכם מלחם הארץ מה להלן משלכם ולא משל מעשר אף כאן משלכם ולא משל מעשר לימא מסייע ליה** [2] **עיסה של מעשר שני פטורה מן החלה דברי ר"מ וחכמים אומרים חייבת בחלה לימא מסייע ליה היא היא אלא מדבהא פליגי בהא נמי פליגי או דלמא שאני עיסה דאמר קרא** ב) **עריסותיכם** [3] **עריסותיכם תרי זימני: א שלתרומה טמאה פסולה: דלית בה היתר אכילה: ב ושל תרומה טהורה לא יטול: פליגי בה ר' אמי ור' אסי חד אמר ג מפני שמכשירה וחד אמר מפני שמפסידה מאי בינייהו כגון שקרא עליה שם חוץ מקליפתה חיצונה למ"ד מפני שמכשירה איכא למ"ד מפני שמפסידה ליכא: ד ואם נטל כשרה: למ"ד מפני שאין בה היתר אכילה הרי יש בה היתר אכילה למ"ד לפי שאין בה דין ממון הרי יש בה דין ממון: ה ושל דמאי: מ"ט דבית הלל כיון דאי בעי מפקר להו לנכסיה והוי עני וחזי ליה השתא נמי לכם קרינא ביה דתנן ג ו מאכילין את העניים דמאי ואת אכסניא דמאי וב"ש עני לא אכיל דמאי דתנן (אין) מאכילין העניים דמאי ואת האכסנאי' דמאי ואמר רב הונא תנא ב"ש אומרים אין מאכילין את העניים ואת האכסנאים דמאי וב"ה אומרים מאכילין את העניים דמאי ואת האכסנאים דמאי: ז של מעשר שני שבירושלים: למ"ד מפני שמכשירה הרי מכשירה למ"ד מפני שמפסידה הרי מפסידה: ח ואם נטל כשרה: למ"ד מפני שאין בה היתר אכילה דברי הכל למ"ד לפי שאין בה דין ממון הא מני ט רבנן היא: י עלתה חזזית: כ אמר רב חסדא דבר זה ג רבינו הגדול אמרו המקום יהיה בעזרו לא שנו אלא במקום אחד אבל בשנים ושלשה מקומות כשר אמר (מ) ליה רבא אדרבה בשנים ושלשה מקומות הוה ליה כמנומר ופסול אלא אי אתמר אסיפא אתמר על מיעוטו כשר אמר רב חסדא דבר זה רבינו הגדול אמרו והמקום יהיה בעזרו ל"ש אלא במקום אחד אבל בשנים ושלשה מקומות הוה ליה כמנומר ופסול אמר רבא נ ועל חוטמו ואפילו במשהו נמי פסול: ס נטלה פטמתו: תנא ר' יצחק בן אלעזר ע נטלה בוכנתו: נקלף: אמר רבא האי אתרוגא דאגליד כאהינא סומקא כשרה והא אנן תנן נקלף פסול לא קשיא הא**

[1] **ולא פליגי בה ר' אמי ור' אסי חד אמר מפני שמכשירה וחד אמר מפני שמפסידה מאי בינייהו כגון שקרא עליה שם חוץ מקליפתה חיצונה למ"ד מפני שמכשירה איכא למ"ד מפני שמפסידה ליכא: ד ואם נטל כשרה: למ"ד מפני שאין בה היתר אכילה הרי יש בה היתר אכילה למ"ד לפי שאין בה דין ממון הרי יש בה דין ממון: ה ושל דמאי: מ"ט דבית הלל כיון דאי בעי מפקר להו לנכסיה והוי עני וחזי ליה השתא נמי לכם קרינא ביה דתנן ג ו מאכילין את העניים דמאי ואת אכסניא דמאי וב"ש עני לא אכיל דמאי דתנן (אין) מאכילין העניים דמאי ואת האכסנאי' דמאי ואמר רב הונא תנא ב"ש אומרים אין מאכילין את העניים ואת האכסנאים דמאי וב"ה אומרים מאכילין את העניים דמאי ואת האכסנאים דמאי: ז של מעשר שני שבירושלים: למ"ד מפני שמכשירה הרי מכשירה למ"ד מפני שמפסידה הרי מפסידה: ח ואם נטל כשרה: למ"ד מפני שאין בה היתר אכילה דברי הכל למ"ד לפי שאין בה דין ממון הא מני ט רבנן היא: י עלתה חזזית: כ אמר רב חסדא דבר זה ג רבינו הגדול אמרו המקום יהיה בעזרו לא שנו אלא במקום אחד אבל בשנים ושלשה מקומות כשר אמר (מ) ליה רבא אדרבה בשנים ושלשה מקומות הוה ליה כמנומר ופסול אלא אי אתמר אסיפא אתמר על מיעוטו כשר אמר רב חסדא דבר זה רבינו הגדול אמרו והמקום יהיה בעזרו ל"ש אלא במקום אחד אבל בשנים ושלשה מקומות הוה ליה כמנומר ופסול אמר רבא נ ועל חוטמו ואפילו במשהו נמי פסול: ס נטלה פטמתו: תנא ר' יצחק בן אלעזר ע נטלה בוכנתו: נקלף: אמר רבא האי אתרוגא דאגליד כאהינא סומקא כשרה והא אנן תנן נקלף פסול לא קשיא הא**

[1] **ולא פליגי בה ר' אמי ור' אסי חד אמר מפני שמכשירה וחד אמר מפני שמפסידה מאי בינייהו כגון שקרא עליה שם חוץ מקליפתה חיצונה למ"ד מפני שמכשירה איכא למ"ד מפני שמפסידה ליכא: ד ואם נטל כשרה: למ"ד מפני שאין בה היתר אכילה הרי יש בה היתר אכילה למ"ד לפי שאין בה דין ממון הרי יש בה דין ממון: ה ושל דמאי: מ"ט דבית הלל כיון דאי בעי מפקר להו לנכסיה והוי עני וחזי ליה השתא נמי לכם קרינא ביה דתנן ג ו מאכילין את העניים דמאי ואת אכסניא דמאי וב"ש עני לא אכיל דמאי דתנן (אין) מאכילין העניים דמאי ואת האכסנאי' דמאי ואמר רב הונא תנא ב"ש אומרים אין מאכילין את העניים ואת האכסנאים דמאי וב"ה אומרים מאכילין את העניים דמאי ואת האכסנאים דמאי: ז של מעשר שני שבירושלים: למ"ד מפני שמכשירה הרי מכשירה למ"ד מפני שמפסידה הרי מפסידה: ח ואם נטל כשרה: למ"ד מפני שאין בה היתר אכילה דברי הכל למ"ד לפי שאין בה דין ממון הא מני ט רבנן היא: י עלתה חזזית: כ אמר רב חסדא דבר זה ג רבינו הגדול אמרו המקום יהיה בעזרו לא שנו אלא במקום אחד אבל בשנים ושלשה מקומות כשר אמר (מ) ליה רבא אדרבה בשנים ושלשה מקומות הוה ליה כמנומר ופסול אלא אי אתמר אסיפא אתמר על מיעוטו כשר אמר רב חסדא דבר זה רבינו הגדול אמרו והמקום יהיה בעזרו ל"ש אלא במקום אחד אבל בשנים ושלשה מקומות הוה ליה כמנומר ופסול אמר רבא נ ועל חוטמו ואפילו במשהו נמי פסול: ס נטלה פטמתו: תנא ר' יצחק בן אלעזר ע נטלה בוכנתו: נקלף: אמר רבא האי אתרוגא דאגליד כאהינא סומקא כשרה והא אנן תנן נקלף פסול לא קשיא הא**

[1] **ולא פליגי בה ר' אמי ור' אסי חד אמר מפני שמכשירה וחד אמר מפני שמפסידה מאי בינייהו כגון שקרא עליה שם חוץ מקליפתה חיצונה למ"ד מפני שמכשירה איכא למ"ד מפני שמפסידה ליכא: ד ואם נטל כשרה: למ"ד מפני שאין בה היתר אכילה הרי יש בה היתר אכילה למ"ד לפי שאין בה דין ממון הרי יש בה דין ממון: ה ושל דמאי: מ"ט דבית הלל כיון דאי בעי מפקר להו לנכסיה והוי עני וחזי ליה השתא נמי לכם קרינא ביה דתנן ג ו מאכילין את העניים דמאי ואת אכסניא דמאי וב"ש עני לא אכיל דמאי דתנן (אין) מאכילין העניים דמאי ואת האכסנאי' דמאי ואמר רב הונא תנא ב"ש אומרים אין מאכילין את העניים ואת האכסנאים דמאי וב"ה אומרים מאכילין את העניים דמאי ואת האכסנאים דמאי: ז של מעשר שני שבירושלים: למ"ד מפני שמכשירה הרי מכשירה למ"ד מפני שמפסידה הרי מפסידה: ח ואם נטל כשרה: למ"ד מפני שאין בה היתר אכילה דברי הכל למ"ד לפי שאין בה דין ממון הא מני ט רבנן היא: י עלתה חזזית: כ אמר רב חסדא דבר זה ג רבינו הגדול אמרו המקום יהיה בעזרו לא שנו אלא במקום אחד אבל בשנים ושלשה מקומות כשר אמר (מ) ליה רבא אדרבה בשנים ושלשה מקומות הוה ליה כמנומר ופסול אלא אי אתמר אסיפא אתמר על מיעוטו כשר אמר רב חסדא דבר זה רבינו הגדול אמרו והמקום יהיה בעזרו ל"ש אלא במקום אחד אבל בשנים ושלשה מקומות הוה ליה כמנומר ופסול אמר רבא נ ועל חוטמו ואפילו במשהו נמי פסול: ס נטלה פטמתו: תנא ר' יצחק בן אלעזר ע נטלה בוכנתו: נקלף: אמר רבא האי אתרוגא דאגליד כאהינא סומקא כשרה והא אנן תנן נקלף פסול לא קשיא הא**

מסורת הש"ס עם הוספות

מ) פסחים לח. [סנהדרין קיב:], ב) דמאי פ"ג מ"מ ברכות מז. שבת קכז: עירובין יז: לא. פסחים לה:, ג) [לעיל דף לג.], ד) בכורות לד., ה) שבת דף כג., ו) קידושין דף נג., ז) ה"ב, מ) ושם ד"ה חד, ט) עירובין כו:, י) ה"א, כ) ה"ו, ל) כט: ד"ה קפסיק.

הגהות הב"ח

(מ) גמ' ושלשה מקומות כשר אמר רבא כל"ל ותיבת ליה נמחק:

גליון הש"ם

[מכת"י גמרא למ"ד לפי שאין בה דין ממון הא מני רבנן היא. ע' קידושין דף נל ע"ב]: גמ' אר"ח דבר זה וכו'. כעין זה לעיל דף לג ע"א:

תורה אור השלם

א) וְהָיָה בַּאֲכָלְכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ תָּרִימוּ תְרוּמָה לַיְיָ: [במדבר טו, יט]

ב) רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם חַלָּה תָּרִימוּ תְרוּמָה כִּתְרוּמַת גֹּרֶן כֵּן תָּרִימוּ אֹתָהּ: [במדבר טו, כ]

ג) מֵרֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ לַיְיָ תְּרוּמָה לְדֹרֹתֵיכֶם: [במדבר טו, כא]

ליקוטי רש"י

תרי זימני. אבל התם לכם למעוטי שאול וגזול אבל אתרוג של מעשר שני האי דאתיהיב ליה לאכילה נפיק ביה ואפילו לר"מ [פסחים לח.]. **מאכילין לעניים דמאי**. לא אסרוהו עליהם מפני שלריכים לחזר על פתח ע"ה וסמכו על שרוב עמי הארץ מעשרין [שבת קכז:]. **אכסניא**. חיל של מלך שמטיל על בני העיר לזונם בשובם ממלחמתו והרי הם כעניים לפי שהם שלא במקומם [ברכות מז.]. חיל הבא למלך ישראל להלחם על אויביהם וישראליה הם. **דמאי**. ספק מעושר ספק אינו מעושר דרוב עמי הארץ מעשרין הן ותומרא דרבנן היא וגבי הנך אקילו רבנן [עירובין יז:]. **רבינו**. רב [לעיל לג.].

הגהות וציונים

מ) נדצ"ל **במים** ותיבת "בשבת" הוא ט"ס וכן משמע בתוס' ד"ה מפני ועי' ערל"נ: **נ)** [דיבור זה שייך למשנה דלעיל לד ע"ב] (גליון): **ג)** צ"ל מעשר **שני** (בארות המים): **ד)** צ"ל פטמא **ועוקץ במקום אחד** (מחנה אפרים): **ה)** בדפו"ר איתא **ועוד** דבפרק וכו' וכתב מהר"ם שזה ט"ס, ועי"ש בהגהות והערות בשם הגנזי יוסף דצ"ל "רעוד", ובכפו"ת מקיים הגי' **אע"ג**: **ו)** צ"ל **דמפרש** (בארות המים): **ז)** [שייך לעיל במשנה לד ע"ב] (גליון): **ח)** כן הגיה המהר"ם: